

katholiek nieuwsblad

Aperite portas Redemptori

**'DIT VOELT ALS
EEN WARM BAD'**
TERUGBLIK OP DE
KATHOLIEKE
JONGERENDAG

P. 4-5

REPORTAGE

Het Mariaheiligdom Fatima Rani in Bangladesh bestaat 25 jaar. Dat is uitbundig gevierd door de Bengaalse katholieken, die klein in aantal zijn, maar van grote betekenis voor onderwijs en zorg in het land.

09

TENTOONSTELLING

Museum Krona in het Brabantse Uden biedt drie exposities in één rond het thema 'Kloosters & Kloosterleven'. Wederom is men erin geslaagd om een boeiend bezoek te realiseren.

10

FILM

Frankenstein, hét klassieke verhaal over de mens die voor God speelt, is opnieuw verfilmd door regisseur Guillermo del Toro. Wilde de auteur van het origineel, Mary Shelley, echt waarschuwen voor onbeheersbare wetenschap, of was het haar om iets anders te doen?

16

woord van de paus

De broederschap die Christus ons schenkt, bevrijdt ons van de negatieve logica van verdeeldheid

Foto: CNS – Vatican Media

Tijdens de algemene audientie van 12 november sprak paus Leo XIV over het belang van broederschap, juist nu.

Geloven in de dood en verrijzenis van Christus schenkt hoop aan het leven en moedigt aan om te investeren in het goede. Het helpt ons vooral om lief te hebben en broederschap te bevorderen. Broederschap komt voort uit iets diep menselijks. Wij zijn in staat tot relatie. Als we dat willen, kunnen we echte banden met elkaar opbouwen. Zonder relaties die ons vanaf het begin van ons leven ondersteunen en verrijken, zouden we niet kunnen overleven, groeien of leren. Die relaties zijn talrijk en verschillend in vorm en diepgang, maar het staat vast dat onze menselijkheid het best tot haar recht komt wanneer we samen zijn, wanneer we echte, niet-formele banden ervaren met de mensen om ons heen. Als we ons in onszelf terugtrekken, lopen we het risico ziek te worden van eenzaamheid, of te vervallen in een narcisme dat zich om anderen

slechts bekommert uit eigenbelang. De ander wordt dan iemand van wie we nemen, zonder dat we bereid zijn echt te geven, onszelf te schenken.

We weten maar al te goed dat broederschap ook vandaag de dag niet vanzelfsprekend is. Veel conflicten, talloze oorlogen verspreid over de wereld, sociale spanningen en gevoelens van haat lijken juist het tegendeel te bewijzen. Toch is broederschap geen onmogelijke droom, geen verlangen van enkele dromers. Maar om de schaduwen te overwinnen die haar bedreigen, moeten we terugkeren naar de bron – en vooral kracht en licht putten uit degene die ons als enige bevrijdt van het vergif van vijandschap. Dit toont de noodzaak, nu meer dan ooit, de groet te overwegen waarmee de heilige Franciscus van Assisi zich tot iedereen richtte, ongeacht geografische, culturele, religieuze of leerstellige verschillen: *omnes fratres* ("allen broeders"). Dat 'allen' drukt een wezenlijk kenmerk van het christendom uit: vanaf het begin was het de verkondiging van de blijde

boodschap, bestemd tot redding van allen, nooit exclusief of privé. Dankzij Hem, die ons heeft liefgehad en zichzelf voor ons heeft gegeven, kunnen ook wij elkaar liefhebben en ons leven geven voor anderen, als kinderen van dezelfde Vader en ware broeders in Jezus Christus.

Broeders en zusters steunen elkaar in beproevingen en keren zich niet af van wie in nood is. Zij huilen en verheugen zich samen, in de werkbare geest van eenheid, vertrouwen en wederzijds toevertrouwen. Het is de dynamiek die Jezus zelf ons heeft nagelaten: "Heb elkaar lief, zoals Ik u heb liefgehad" (vgl. Joh. 15,12). De broederschap die Christus, gestorven en verrezen, ons schenkt, bevrijdt ons van de negatieve logica van egoïsme, verdeeldheid en machtswellust. En die broederschap brengt ons terug tot onze oorspronkelijke roeping, in naam van een liefde en een hoop die zich elke dag vernieuwen. De verrezen heeft ons de weg gewezen die we samen met Hem mogen gaan, om "allen broeders" te zijn. (Vertaling: Susanne Kurstjens)

colofon

Katholiek Nieuwsblad is een uitgave van de Stichting Katholiek Nieuwsblad te 's-Hertogenbosch. KN verschijnt 1 keer per week.

CONTACT
Lange Putstraat 44
5211 KN 's-Hertogenbosch
Telefoon: +31(0)73 612 34 80
(werkdagen 9-16u)
info@kn.nl

ABONNEMENTEN
Jaarabonnement 2025: € 170,-
Overige tarieven op aanvraag.
Zie ook: kn.nl/abonnementen

Opzeggingen dienen uiterlijk een maand voor het verstrijken van de huidige abonnementsperiode te worden doorgegeven.

DIRECTIE & HOOFDREDACTIE
Anton de Wit

REDACTIE
Luuk van den Einden
Emma Koevoets
Susanne Kurstjens
Francesco Paloni
e-mail: redactie@kn.nl

ADVERTENTIES
Tarieven: zie kn.nl/advertenties
Tel. +31(0)73 612 85 30
advertenties@kn.nl
De uitgever is niet aansprakelijk voor de inhoud van advertenties.

KN IN GESPROKEN WOORD
Passend Lezen Den Haag,
tel. +31 (0)70 33 81 500

FOTO VOORPAGINA
Biddende jongeren op de KJD
2025. | Foto: Ramon Mangold

VORMGEVING
Mariëlla en Jesse Conen

DRUKWERK
DPG Media B.V.

KN BELGIË
Verantwoordelijke uitgever:
Maison de L'Europe S.A.,
Rue de L'Esplanade 51
4141 Banneux N.D.

BANKGEGEVENS
NL67 INGB 0652 8275 35

ISSN 0168244X, KVK 16058386

van kn.nl

Hogeschool Utrecht krabbelt deels terug na kritiek over schrappen christelijke feestdagen

Na de commotie over het schrappen van de namen Kerst en Pasen in het nieuwe jaarrooster probeert de Hogeschool Utrecht (HU) de schade te beperken. In een verklaring op haar website noemt de instelling de ontstane “onrust” het gevolg van een “misverstand” in de media. De kwestie kwam in september in het nieuws nadat bleek dat in het nieuwe rooster de woorden ‘Kerst’ en ‘Pasen’ waren vervangen door ‘nationale feestdag’. De maatregel moest leiden tot een “inclusievere toetsplanning”, maar riep juist veel kritiek op. Zie kn.nl/samenleving.

Vaticaan onderzoekt mogelijk antisemitisch gebaar door Zwitserse Gardist

Het Vaticaan onderzoekt een mogelijk antisemitisch incident waarbij een lid van de Zwitserse Garde betrokken zou zijn. Het vermeende incident vond plaats op 29 oktober, toen een groep Joodse vertegenwoordigers het Sint-Pietersplein betrad voor een algemene audiëntie van paus Leo XIV. Een Gardist zou een belediging geuit hebben. De Zwitserse Garde benadrukt in een verklaring met “volledig respect voor de waardigheid van ieder mens” te werk te gaan, “volgens de principes van gelijkheid en non-discriminatie”. Zie kn.nl/vaticaan.

Nieuw thuis voor ‘Rotterdamse Madonna’ op Laurentiusbegraafplaats

Een bijzonder Mariabeeld heeft op 2 november een nieuwe plek gekregen op de Sint-Laurentiusbegraafplaats in Rotterdam. De ‘Rotterdamse Madonna’ symboliseert Maria’s bescherming van de stad tijdens de oorlog en stond lange tijd in de Steigerkerk, die gesloten is. Begraafplaatsdirecteur Theo van Werkhoven hoopt dat het beeld de begraafplaats tot een bezinningsplek voor alle katholieke Rotterdammers zal maken. “Deze begraafplaats is voor alle katholieken van Rotterdam, dus het is een hele mooie plek voor het beeld.” Zie kn.nl/lokaal.

Seminarist in Nigeria overleden tijdens gewelddadige ontvoering

Het bisdom van Auchi in Nigeria rouwt om de dood van Emmanuel Alabi, een jonge seminarist die in juli samen met twee medestudenten door gewapende mannen op brutale wijze werd ontvoerd. Twee van de drie slachtoffers werden vrijgelaten. Alabi overleed tijdens de ontvoering. Volgens recente studies zijn ontvoeringen van christenen, vaak door radicale groeperingen, de afgelopen jaren stevig toegenomen, met tientallen doden en vermisten tot gevolg. Zie kn.nl/kort.

Documentaire over paus Leo’s tijd in Amerika uitgebracht

De documentaire *Leo from Chicago* voert je mee in de voetsporen die paus Leo XIV in zijn Amerikaanse geboortestad heeft achtergelaten. De film is op 10 november in première gegaan in het Vaticaan en op YouTube. De docu is een productie van het Dicasterie voor de Communicatie. Zo’n dertig mensen delen in de productie herinneringen aan Robert Prevost, zoals de paus heette voor hij de pausnaam Leo aannam. Onder hen zijn ook zijn oudere broers, Louis Martin en John. De documentaire is te bekijken via de site van KN: zie kn.nl/paus-leo-xiv.

Bisschoppenconferentie organiseert verhalenwedstrijd rondom ‘hoop’

De Nederlandse bisschoppenconferentie heeft een verhalenwedstrijd uitgeschreven rondom het thema ‘hoop’. Het initiatief maakt deel uit van de ‘Beweging van hoop’, die dit Heilig Jaar is gestart om positieve verhalen en inspirerende voorbeelden in de samenleving te benadrukken. Inzendingen kunnen tot en met 31 december 2025 worden gestuurd. Op vrijdag 16 januari 2026 wordt de winnaar bekendgemaakt die duizend euro ontvangt om te besteden aan een project dat hoop in de samenleving verspreidt. Zie kn.nl/kort.

Personalia

- Sinds 3 november is Marie-Heleen Lühinger beleidsmedewerker interreligieuze dialoog en oecumene voor de Nederlandse bisschoppenconferentie. Lühinger heeft een achtergrond in de theologie en het onderwijs.

Zie kn.nl/personalia voor meer benoemingen, wijdingen, sterfgevallen en onderscheidingen. Tips? Mail de redactie op redactie@kn.nl.

COMMENTAAR

Frisse wind

De nieuwe Tweede Kamer die vorige week beëdigd werd is jonger, hoger opgeleid, vrouwelijker én randstedelijker dan ooit, zo viel alom te lezen. Of dat hoopvol of juist zorgelijk is, is misschien een kwestie van perspectief, maar in algemene zin is er wel dit over te zeggen. De roep om een ‘frisse wind’ – die overigens al even klinkt en op zichzelf dus allang zo fris niet meer is – heeft z’n weerslag gehad op politiek Den Haag, maar heeft als onmiskenbare keerzijde een grotere versplintering in combinatie met grotere politieke onervarenheid.

Nog nooit eerder ook was de grootste partij na de verkiezingen zo klein. Het maakt een constructieve coalitievorming op z’n zachtst gezegd ingewikkeld. En als ‘verjonging’ in de praktijk betekent dat parlementariërs als kinderen op een speelplein gaan roepen: “Ik wil wel met hém, maar niet met háár samenspelen”, dan gaat het inderdaad nog lang duren voor er een nieuw kabinet is.

Maar zoomen we nog iets verder in op de Haagse microkosmos, dan is het probleem nog complexer. Het voorgenoemde euvel – versnippering en onervarenheid – is momenteel in de Eerste Kamer zelfs nóg groter dan in de Tweede. “Senaat is een ratjetoe!” kopte *De Telegraaf* onlangs zoals alleen *De Telegraaf* koppen kan. Maar de krant had wel een punt: het wemelt in de Eerste Kamer van de overstappers, afsplitsers en eenmansfracties, met als droef dieptepunt de Partij van de Dieren waarvan nu twee versies bestaan. Je waant je in middeleeuws Avignon met alle pausen en tegenpausen en hofintriges; toch bepaald niet het meest memorabele moment van onze kerkgeschiedenis.

Terwijl de senaat in fraaier Frans een *chambre de réflexion* zou moeten zijn. “In principe is de Eerste Kamer een Kamer der Bezinning”, zo legt hoogleraar Wim Voermans het in *De Telegraaf* uit, waarvan de leden wetgeving “controleren op de rechtsstatelijkheid en uitvoerbaarheid”. In de praktijk is die bezinning ver te zoeken, en wordt de senaat steeds meer een instrument voor verdere politieke versnippering. Per saldo bestaat onze Staten-Generaal zo uit twee kruiwagens met kikkers. Laten we niet doen alsof dat allemaal opportunisten, baantjesjagers en zichzelf profilerende ijdeltuigen zijn. De meesten zullen daar heus zitten vanuit een oprechte bevlogenheid en de wens om iets goeds voor ons land te kunnen betekenen. Maar in zo’n versnipperd en onervaren klimaat zal het moeilijk blijken om die idealen waar te maken.

Waar de beide Kamers zich op zouden moeten bezinnen, is de vraag wat professionele politiek eigenlijk ten diepste is. Van links tot rechts klonk de voorbije jaren de roep: stuur meer ‘vakmensen’ naar Den Haag! Geef een verpleegster het dossier zorg en een militair het dossier defensie, want die weten tenminste waar ze het over hebben! Maar hoe sympathiek dat ook klinkt: dat gaat volledig voorbij aan het feit dat landsbestuur en de democratische controle op dat landsbestuur letterlijk een ‘vak apart’ zijn. Die verpleegsters en militairen lopen daar, al hun goede bedoelingen ten spijt, binnen de kortste keren op stuk. Neem het ze dan eens kwalijk dat ze gaan partijhopen of het politieke bedrijf gedesillusioneerd weer verlaten.

Laat die ‘frisse wind’ juist maar eens luwen. Ongeacht of ze jong of oud zijn, hoog of laag opgeleid, man of vrouw, randstedelijk of provinciaal: we hebben nood aan vakpolitici en vakparlementariërs, met ervaring in het smeden van wat meer eensgezindheid in deze verdeelde wereld.

Wilt u reageren?
Mail naar opinie@kn.nl

ANTON DE WIT,
HOOFDREDACTEUR

reportage

‘Dit stond al driekwart jaar in mijn agenda’ Katholieke Jongerendag 2025 opnieuw een succes

DOOR EMMA KOEVOETS

De Schuilplaats, een evangelische kerk in Ede, gonsde op 8 november van herkenning. Honderden katholieke jongeren uit het hele land kwamen er samen voor de Katholieke Jongerendag (KJD), die in het teken stond van hoop, in aansluiting op het Jubeljaar.

De KJD trapte zoals gewoonlijk af met een Mis gecelebreerd door jongerenbisschop Rob Mutsaerts. | Foto's: Emma Koevoets

De organisatie, bestaande uit jongeren en ondersteund door een kernteam van vrijwilligers, bevestigt dat er ruim zevenhonderd deelnemers zijn. “We zien elk jaar weer nieuwe jongeren, ook jongeren die ver weg wonen”, zegt Clarianne Haarsma uit Groningen (22), die dit jaar de programmering leidt. Sinds de hernieuwde opzet van de KJD drie jaar geleden is zij een vaste kracht binnen de organisatie. Clarianne nam samen met Maarten Wilmink, voorzitter van de Katholieke Studenten Nijmegen, de samenstelling van de workshops voor haar rekening. In alles hebben ze ‘hoop’ verweven. “Er is iemand van Kerk in Nood die spreekt over hoop in moeilijke omstandigheden, een workshop over de Theologie van het Lichaam, een actieve buitenworkshop, Vastenactie heeft een liveverbinding met Brazilië over klimaatimpact”, somt ze op. Nieuw zijn de gesprekskringen: praktijkgerichte bijeenkomsten die jongeren helpen om iets op te zetten in hun eigen parochie, zoals kinderwerk,

jongerenwerk of een startgroep. “En die worden verrassend goed bezocht.”

GEEN ZACHTE TROOST

De dag opent met een eucharistieviering, gecelebreerd door bisschop Rob Mutsaerts, referent voor jeugd en jongeren. In zijn homilie plaatst hij hoop in de kern van het christelijk leven. “Hoop groeit niet in comfort, maar in vertrouwen. En de wereld heeft jullie hoop nodig.” De Mis combineert traditionele elementen, zoals wierook, stola's en Latijnse gezangen, met een moderner repertoire van worshipnummers en hedendaagse lofzang. Veel jongeren zingen actief mee. Hoofdspreker dominicaan Richard Steenvoorde maakt het hoofdthema concreet en scherp. Zijn aansporing is geen zachte troost. “Hoop is geen fitnessstraining”, zegt hij vanaf het podium. “Wij willen soms Jezus met een sixpack, maar krijgen Jezus met de littekens van het kruis.” Steenvoorde presenteert de christelijke hoop als een kracht die je helpt vol te

houden te midden van lijden en twijfel, niet als een cosmetische verbloeming van problemen.

De KJD-markt trekt veel belangstelling. Stands van onder andere Alpha Nederland, Fidesco, Kerk in Nood en regionale jongerenafdelingen bieden informatie over bedevaarten, missionair werk en korte en langlopende vrijwilligersprojecten. Bedevaartsorganisatie Huis van de Pelgrim geeft ook informatie over de Wereldjongerendagen in Zuid-Korea, die over twee jaar op het programma staan. Veel jongeren informeren ter plekke al naar mogelijkheden om mee te reizen.

Achter de schermen dragen vrijwilligers de dag. Ze helpen bij de catering, bij de ticketcontrole, bij het schoonmaken van de wc's, bij het legen van prullenbakken en bij het parkeren. Volgens Elise Janssen (23) uit Bolsward, die het vrijwilligersrooster en de parkeercoördinatie voor haar rekening heeft genomen, is er dit jaar een krappere aantal helpers dan vorig jaar: “Toen waren het er vijftig, nu zitten we rond de dertig. Dus we komen handen tekort. Maar al een paar mensen hebben aangegeven dat ze volgend jaar willen helpen.”

Elise is er ook namens Huis van de Pelgrim. “Ik help mee om jongeren enthousiast te maken voor de bedevaart. Ik merk dat er dit jaar veel organisaties op de infomarkt staan. Ik zie ook hele jonge deelnemers, van een jaar of veertien, en ze zijn echt enthousiast! Dat is heel mooi om te zien. Je bent soms de enige jongere in je parochie, maar hier zie je: we zijn met zóveel.”

Op de markt valt ook Lieke van Overveld (17) uit Roosendaal met haar eigen rozenkransbedrijfje op. “Ik begon een tijdje terug met rozenkransen maken voor mezelf, want ik wilde er eentje met een leuk strikje eraan. Toen dacht ik: laat ik er gewoon een bedrijfje van maken, want ik denk dat er wel meer meiden – en ook jongens – zijn die zulke rozenkransen willen.” Ze verkoopt de rozenkransen en rozentientjes via Instagram. “Gewoon via DM. Dan stuur ik ze op. Mijn account heet @rosariesbylie.”

Het rozenkransgebed is belangrijk geweest voor de geloofsreis van Lieke. Hoewel ze als baby werd gedoopt, is ze pas anderhalf jaar praktiserend katholiek. “Het bidden van de rozenkrans heeft me echt geholpen om dichterbij Jezus te komen. En Maria vraagt dat natuurlijk ook van ons.” Ze krijgt bestellingen uit alle hoeken van het land en soms ook uit België. “Er was zelfs iemand uit Amerika die vroeg of ik erheen kon sturen, maar dat werd te duur met de verzendkosten”, lacht ze.

De KJD is een gastvrije kruisbestuiving waar zoekers, bekeerlingen, seminaristen en leden van verschillende parochies elkaar ontmoeten. Bob Lammerts

De band Mountain and the Mustard Seed trad op voor een feestelijke afsluiting van een geslaagde KJD.

‘We komen handen tekort, maar al een paar mensen hebben aangegeven dat ze volgend jaar willen helpen’

Deelnemers Luc de Lassacqère (links) en Bob Lammerts.

(29) hoorde vorig jaar voor het eerst van de KJD. “Ik besloot meteen dat ik er dit jaar bij wilde zijn. Het stond al driekwart jaar in mijn agenda, ik heb er echt naar uitgekeken om onder jonge katholieken te zijn.” Hij heeft zijn vriend Luc de Lassacqère (27) meegenomen. “Ik ben Nederlands-gereformeerd, maar ik ben hier niet alleen om Bob gezelschap te houden, hoor”, aldus Luc. “Ik kom hier voor de Heer, om dicht bij Hem te zijn. De KJD voelt voor mij ook als een warm bad. De liefde voor God en Jezus delen we natuurlijk. Bepaalde elementen zijn anders; zo is er meer nadruk op Maria en dat is even wennen, maar ook mooi om te zien.”

OP NAAR 2026

Bob komt uit Wijchen, vlakbij Nijmegen. “De katholieke gemeenschap is daar helaas klein. Vroeger ging ik met mijn oma naar de kerk, maar in de puberteit ben ik afgehaakt. Een paar jaar geleden ben ik weer teruggekeerd naar het geloof. De meeste parochianen in de katholieke kerk waar ik eerst naartoe ging, waren met pensioen. Ik werd er vriendelijk ontvangen, maar miste echt leeftijdsgenoten. Nu ga ik meestal met Luc naar een gereformeerde kerk, maar in mijn hart ben ik nog steeds honderd procent katholiek. Wat broeder Richard Steenvoorde vandaag zei over hoop volgens Albert Camus en Søren Kierkegaard raakte me: dat er altijd Iemand bij je is, dat je het niet alleen hoeft te doen. Dat is hoop: het vertrouwen dat je niet alles zelf hoeft te dragen.”

De avond wordt gevuld met aanbidding, samen eten en een optreden van de jonge band Mountain and the Mustard Seed. De muziek verbindt de contemplatieve momenten met een feestelijke afsluiting. De organisatie blikte moe maar tevreden terug en kijkt alvast vooruit naar de volgende editie op 7 november 2026. Vindt die plaats op een nieuwe locatie? “Daar kan ik nog niets concreets over zeggen”, zegt Clari- anne. “We hebben nog niets geboekt. Persoonlijk lijkt het me leuk om iets nieuws te proberen, misschien in een andere stad, bijvoorbeeld Utrecht, zodat het centraler is. Het zou ook mooi zijn om een Mis te vieren in een grote kerk of kathedraal, met faciliteiten voor workshops en bijeenkomsten. De grote zaal in De Schuilplaats kan nog wel meer deelnemers aan, maar de workshops zaten dit jaar echt propvol. Maar ook dát is erg hoopvol.” ●

Lieke van Overveld van @rosariesbylie met een van haar handgemaakte rozenkransen.

misbruik

Gemengde gevoelens bij Belgische misbruikslachtoffers na 'écht gesprek' met de paus

DOOR **LUUK VAN DEN EINDEN**

Vijftien Belgische misbruikslachtoffers hebben op 9 november een ontmoeting gehad met paus Leo XIV. Hun oordeel na het gesprek is voorzichtig positief, maar tegelijkertijd worden de breuklijnen binnen de slachtoffergroep alsmaar duidelijker.

Eigenlijk stond er anderhalf uur gepland voor de ontmoeting tussen vijftien Belgische slachtoffers van seksueel misbruik in de Kerk en paus Leo XIV. De ingeroosterde tijd werd echter ruimschoots overschreden: in totaal spraken de paus en de slachtoffers tweeënhalf uur. Die flexibiliteit was al aan het begin te merken: de paus sloeg het liturgische moment waarmee de ontmoeting eigenlijk zou openen over. In plaats daarvan vroeg hij zijn gasten meteen over te gaan tot de thema's die hen naar Rome voerden. Volgens de Vaticaanse persdienst verliep de ontmoeting "in een sfeer van nabijheid, innig luisteren en pijnlijke dialoog". De slachtoffers hebben drie onderwerpen met de paus besproken: de impact van misbruik op het geloof van mensen,

de financiële gevolgen van een misbruikstrauma en de stappen die de Kerk neemt om herhaling te voorkomen. Tegenover *Otheo* reageren deelnemers naderhand dat de paus eerlijk en begripvol in het gesprek stond. "Je kunt niet echt zeggen dat we blij zijn. Wel tevreden en opgelucht, want het was een écht gesprek", aldus deelneemster Aline Colpaert tegen *Otheo*. "Bij velen leeft wel de vraag: het is mooi geweest, maar wat haalt het uit?"

Een van de aanwezige misbruikslachtoffers is ernstig ziek. Hij vroeg de paus om de ziekenzalving, die de paus hem ook toediende. Volgens Lieve Brouwers, die fungeert als leider van de groep van vijftien, heeft de man dat gebedsmoment als zeer positief ervaren. "We hebben

samen het Onzevader gebeden", zegt Colpaert daarover. "Het viel op dat de paus zich wat onwennig voelde, tegenover de niet-gelovigen onder ons. Hij wilde ons niet bruuskeren. We hebben hem gerustgesteld dat het oké was. Ik vond dat een aangrijpend moment."

WREVEL

Tegelijkertijd wordt ook steeds duidelijker dat de groep misbruikslachtoffers niet eensgezind is. Volgens Colpaert was er tijdens de voorbereidingen van de reis "soms wrevel tussen gelovigen en niet-gelovigen". Een deel van de onvrede richt zich op het leiderschap van Lieve Brouwers. Een anoniem lid van het gezelschap geeft aan dat "drie vierde van onze groep haar op handen draagt". Tijdens het

gesprek kreeg de paus een brief waarin hem gevraagd wordt om Luc Terlinden, aartsbisschop van Mechelen-Brussel, te ontslaan als referent voor misbruikslachtoffers, omdat er onvrede bestaat over zijn aanpak. Slechts een deel van de slachtoffergroep staat achter die brief, aldus Brouwers.

Welke rol de groep in de toekomst nog zal spelen, is onduidelijk. Volgens Brouwers lijkt het erop dat een deel van de leden het onderwerp nu wil afsluiten. "Wel willen we de kans die we hier gekregen hebben, de contacten die gelegd zijn, de afspraken die werden gemaakt, de inzichten die we hebben opgedaan, doorgeven zodat anderen er ook de vruchten van kunnen dragen. We waren hier niet voor onszelf", zegt ze tegen *Otheo*. ●

cartoon

DOOR **BOB LEENDERS**

elders gelezen

IN OUDE & NIEUWE MEDIA

"Juist in het licht van de uitdagingen van deze tijd roepen sommige tradities om herwaardering."

KELLY KEASBERRY
IN NEDERLANDS DAGBLAD

"Middenpolitiek slaagt pas wanneer zij niet het gelijk bewijst, maar het land meeneemt."

JOHAN BOUMAN IN DE VOLKSKRANT

"Altijd weer worden politici uitgenodigd om 'over hun schaduw te stappen'. Niet gemakkelijk in donkere winterse dagen".

RIK TORFS OP X

"Ook Jezus vergaf degenen die Hem kwaad deden. Het gaat pas mis als vergeving een eis wordt, of als mensen druk ervaren om te vergeven zonder dat ze daar klaar voor zijn."

THEOLOOG SAMUEL LEE IN TROUW

standpunt

‘Dokter, ik voel me leeg’ Vergeten we zingeving als bron van gezondheid?

DOOR RICHARD HOOFS

We hebben tegenwoordig eindeloos veel informatie over voeding, beweging en stress tot onze beschikking, maar over de diepere vraag – waarvoor leef ik eigenlijk? – blijft het vaak oorverdovend stil. Over zingeving praten als zorgverlener is spannend, maar het wordt tijd om over die drempel heen te stappen.

“Dokter, ik eet gezond, ik beweeg voldoende, ik slaap redelijk goed. Waarom voel ik me dan toch zo leeg?” Deze vraag hoor ik steeds vaker. Als huisarts zie ik dagelijks dat gezondheid niet alleen gaat over bloeddruk, cholesterol of BMI. Gezondheid gaat over mens-zijn: over het ervaren van vreugde, richting, verbondenheid. Over zingeving. Onderzoek laat zien dat medische zorg slechts 11 procent bepaalt van onze totale gezondheid. Bijna 40 procent komt voort uit keuzes die we zelf maken – onze leefstijl. Binnen die leefstijl is één factor doorslaggevend en tegelijk het minst bespreekbaar: zingeving. Zingeving bepaalt niet alleen hoe we leven, maar vooral waarvoor we leven. Mensen die hun leven als zinvol ervaren hebben meer energie en veerkracht, kunnen gezonde gewoontes beter volhouden, herstellen sneller na tegenslag en leven gemiddeld vier tot zes jaar langer. Dat is indrukwekkend. Maar er is nog iets: mensen met een diepere levensbetekenis ervaren meer vreugde, dankbaarheid en innerlijke rust. Ze weten wie ze zijn, waarom ze hier zijn, en wat zij de wereld te geven hebben. In de zorg praten we vaak over wat iemand moet doen: gezonder eten, meer bewegen, beter slapen. Maar zelden over waarom iemand dat zou willen. De kernvraag is deze: waarvoor sta jij ’s ochtends op? Wie daar geen antwoord op heeft, vervalt uiteindelijk in overleven.

Veel zorgverleners vinden het spannend om over zingeving te praten. Niet uit onwil, maar uit onzekerheid. Wat als het gesprek te persoonlijk wordt? Wat als de patiënt meer zoekt dan ik kan bieden? Toch blijkt uit onderzoek dat patiënten juist hunkeren naar aandacht voor hun innerlijk leven. In de sociologie wordt dit de *religiosity gap* genoemd: zorgverleners vermijden religie en betekenis, terwijl mensen juist verlangen naar gesprekken daarover. Ik merk dat dagelijks. Wanneer ik vraag: “Wat geeft uw leven op dit moment zin?” valt er een stilte. Vaak gevolgd door een diep gesprek. Soms met tranen. Soms met opluchting. Soms met het besef dat iemand jarenlang gezorgd heeft voor alles en iedereen, behalve voor de eigen ziel.

TIJDLOZE BRONNEN

De vraag is relevant voor patiënten én zorgverleners. Voor patiënten begint het bij het stellen van de vraag: “Waarvoor leef ik?” Het herkennen van het verlangen naar betekenis kan het begin zijn van een pad naar een meer vervuld leven. Voor zorgverleners vraagt het om de bereidheid om verder te kijken dan de medische protocollen en in plaats daarvan met open hart te luisteren naar wat er werkelijk leeft bij de patiënt. Het gaat om ruimte maken voor de persoonlijke verhalen, verlangens en dromen die in de spreekkamer vaak onbenoemd blijven. Dit vraagt om kwetsbaarheid, maar

Illustratie: Sidsel Sorensen - Ikon Images

ook om het besef dat we niet alleen ziekten behandelen, maar mensen begeleiden in hun zoektocht naar betekenis en gezondheid. Zielzorg hoeft niet ingewikkeld te zijn. Soms begint gezondheid met een luisterend oor, een open vraag, of een moment van echte ontmoeting. Jezus ging geen lijstje symptomen af. Hij keek mensen aan. Hij zag hun hart. Zingeving is een vaardigheid die je kunt voeden. Vaak via zes eenvoudige bronnen: relaties, persoonlijke groei, zorgen voor jezelf, iets doen voor het grotere geheel, spiritualiteit, en verwondering. Deze bronnen zijn tijdloos. In het christelijk geloof zijn ze vertrouwd: gemeenschap, talenten inzetten, rent-

meesterschap over je lichaam, gebed, dankbaarheid en verwondering. Mensen willen niet alleen beter worden. Ze willen beter leven. Wie zijn leven bezielt leeft, heeft geen perfecte omstandigheden nodig. Alleen een richting, een bron, een anker – voor sommigen God, voor anderen een diep innerlijk weten. Zingeving is geen hoofdstuk in het boek van gezondheid. Het is de titelpagina. Wie leeft met bezieling, leeft niet alleen langer – maar vooral rijker. ●

Richard Hoofs is huisarts, coach en auteur van het boek Bezielt leven op doktersrecept.

lezersbrieven

MEDEVERLOSSERES (1)

Men moet de kwestie rond de discussie over Maria als ‘medeverlosseres’ (zie KN 46) bekijken zoals die is. Wie tot Maria komt, heeft een grote kans dat Christus naar die persoon komt. Dat heeft enkel en alleen te maken met dat Christus de Wet van Mozes houdt, die zegt om vader en moeder te eren. Christus eert Maria door haar te gehoorzamen. Denk maar aan het trouwfeest waar Christus geen zin had om water in wijn te veranderen. Maria spoorde Hem aan het toch te doen. Maakt dit haar medeverlosseres? Nee, ze zou die titel nog niet willen. Ze spoorde enkel haar Zoon aan door Hem de verloren

schappen te tonen en voor hen te bidden. Ze doet dus hetzelfde werk als vele heiligen. Toch is haar werk groter, want ze bekeert hiermee vele zondaars tot Christus. Als Maria medeverlosseres is, zijn wij het allemaal. Want ook door ons kan God werken en mensen naar Hem krijgen. Maakt dat van ons een medeverlosser? Nee.

Jimmy Eyckmans via Facebook

MEDEVERLOSSERES (2)

Mannen bepalen weer wat we mogen denken en zeggen, hier en in Rome – dat gaat nu al eeuwen zo. Ik zou

zeggen: weg met al die Mariakitsch! Dan houden we ons aan de bijbelse Maria, een sterke vrouw en profetes, zoals in het Evangelie volgens Lucas met het Magnificat.

Geomar Holham via Facebook

Uw mening in KN?

Wilt u uw mening geven over een artikel in de krant of op de website, reageren op een opiniestuk of het debat openen over een thema dat volgens u aandacht ik KN verdient? Stuur dan een brief van maximaal 250 woorden naar opinie@kn.nl.

achtergrond

Twijfels over christenvervolging duiken snel op maar laten zich niet makkelijk oplossen

DOOR LUUK VAN DEN EINDEN

Is er in Nigeria sprake van christenvervolging? Die vraag houdt Nederlandse media sinds kort bezig. De botsende perspectieven maken één ding duidelijk: je kijkt op een conflict hangt sterk af van wie je bronnen zijn.

Het leed van christenen in Nigeria krijgt meestal amper aandacht in de media. Maar de afgelopen tijd was van de gebruikelijke radiostilte (en tv- en krantenstilte) weinig te merken: plotseling stond het thema volop in de schijnwerpers. Wie dacht dat de verhalen van verdreven, vervolgte en vermoorde mensen eindelijk een podium kregen, kwam bedrogen uit. In plaats daarvan werden er vraagtekens rond het thema geplaatst: is er in Nigeria wel sprake van christenvervolging? De bron van alle consternatie is de Amerikaanse president Donald Trump. Op zijn eigen socialemediaplatform *Truth Social* schreef hij eind oktober: “Duizenden christenen worden vermoord. Radicalen binnen de islam zijn verantwoordelijk voor deze massaslachting.” Trump dreigde alle financiële steun aan Nigeria stop te zetten als de situatie niet zou verbeteren. Hij heeft zelfs gezinspeeld op militair ingrijpen tegen de jihadistische groeperingen die vooral in het noorden van het land actief zijn.

'ALLE INWONERS'

Verschillende Nederlandse media, waaronder de *NOS* en *ND*, publiceerden vervolgens artikelen waarin Trumps acties beschreven werden en de situatie in Nigeria onder de loep genomen werd. Volgens de *NOS* “vertellen de cijfers een genuanceerder verhaal” over christenvervolging in het Afrikaanse land. Volgens de *NOS* zijn de slachtoffers van jihadistische terreurgroepen “vooral mensen met een islamitische achtergrond”, aangezien het geweld vooral in het overwegend islamitische noorden plaatsvindt. Daarnaast is religie niet de enige factor die een rol speelt in het conflict, aldus de *NOS*. Het medium citeert veiligheidsanalist Ikemesit Effiong van *SBM Intelligence*: “Er spelen veel factoren mee: de economische crisis, hoge werkloosheid, klimaatverandering en het historische onvermogen van Nigeria om zijn burgers te beschermen. Alle inwoners, niet alleen christenen” worden daardoor geraakt. Op 4 november reageerden vervolgens de christelijke organisaties Open

Mensen treuren na een terreuraanslag in de Nigeriaanse deelstaat Benue op 16 juni 2025. | Foto: OSV News - Marvellous Durowaiye, Reuters

‘Het plaatje in één land kan complex zijn, met verschillende realiteiten’

Doors, SDOK en Stichting HVC op de berichtgeving van de Nederlandse media met een statement. Daarin zeggen ze te betreuren dat de media vooral op de cijfers focussen en claims over christenvervolging in twijfel trekken: “Verschillende partijen betwisten het aantal vermoorde christenen in het land. Daarmee dreigt de ernst van het geweld te worden gebagatelliseerd.” “De situatie in Nigeria is complex – etnische spanningen, armoede en klimaatdruk spelen zeker mee – maar religie is een onmiskenbare factor”, aldus het statement. “Extremistische groeperingen [...] hebben openlijk verklaard dat zij christenen willen verdrijven of uitroeien. Die werkelijkheid mogen we niet wegedeneren.” Trump en diverse christelijke hulpor-

ganisaties claimen dat het conflict in Nigeria christenvervolging genoemd mag worden, Nederlandse media en hun bronnen beweren dat dat een vertekend beeld van de situatie is. Hoe kan daar zo veel verwarring over bestaan? Volgens Dennis Peters, woordvoerder van Kerk in Nood Nederland, de Nederlandse tak van de pauselijke hulporganisatie Kerk in Nood, is het niet vreemd dat er verwarring over het conflict bestaat, aangezien het ontzettend moeilijk is om een goed beeld van de situatie te krijgen, zeker als je op afstand staat. “Als je echt wil zeggen dat sprake is van vervolging van christenen vanwege hun religie, dan moet je eigenlijk de motieven van de geweldplegers kennen”, zegt

hij. “Dat is nu net in Nigeria een groot probleem, aangezien de daders bijna nooit gepakt worden.” Daarnaast nemen niet alle onderzoeken religie mee als factor en is er sprake van onderrapportage van incidenten: “Veel mensen stappen niet naar de politie of naar het leger. Zeker in Nigeria niet, omdat ze de overheid niet vertrouwen.”

PIJNLIJK

Kerk in Nood brengt zelf elke twee jaar een rapport over religievrijheid wereldwijd uit. Daarin wordt gekeken naar vervolging van alle religieuze groepen, niet alleen van christenen. Schattingen over aantallen worden daar bewust niet in meegenomen. “Het is moedig dat andere organisaties dat wel proberen, maar dan krijg je dus helaas discussies die afleiden van waar het echt om draait.” Kerk in Nood Nederland is het “helemaal eens” met de stelling dat niet alleen christenen slachtoffer van jihadistisch geweld in Nigeria zijn, benadrukt Peters. Maar tegelijkertijd is het volgens hem een duidelijk feit dat er in het land sprake is van christenvervolging. “Het is pijnlijk voor de mensen daar om te horen dat hier in Nederland wordt gezegd dat dat niet zo zou zijn.”

Peters meent dat media er goed aan doen om veel verschillende bronnen te raadplegen. “Praten ze met de kerken? Weten ze met wie ze moeten praten?” Binnen Nigeria, waar het noorden vooral islamitisch en het zuiden vooral christelijk is, bestaan grote verschillen tussen het noorden, midden en zuiden. “Als je iemand uit het noorden spreekt, waar veel meer moslims wonen, zal je nooit horen dat alleen christenen slachtoffer zijn en moslims niet.” Twee jaar geleden ontmoette Peters bisschop Wilfred Chikpa Anagbe, die in het midden van Nigeria woont en weer andere ervaringen heeft: “Hij ziet Fulani-herders die ‘Allahu akbar’ roepen mensen doodmaken. Hij zegt duidelijk: dit zijn mensen die het vanwege hun religie op ons gemunt hebben. Dat laat zien dat het plaatje in één land complex kan zijn, met verschillende realiteiten.” ●

reportage

Jubilerend Mariaheiligdom in Bangladesh trekt zelfs moslims en hindoes

DOOR STEPHAN UTTOM ROZARIO - OSV NEWS

Het Mariaheiligdom Fatima Rani in Bangladesh bestaat 25 jaar. Dat is uitbundig gevierd door de Bengaalse katholieken, die klein in aantal zijn, maar van grote betekenis voor onderwijs en zorg in het land.

Pelgrims uit heel Bangladesh komen elke oktober naar Fatima Rani. Dit jaar viert het Mariaheiligdom zijn vijftiengste verjaardag. | Foto's: OSV News - Stephan Uttom Rozario

Ongeveer veertigduizend christenen togen op de laatste vrijdag en zaterdag van oktober naar het heiligdom van Fatima Rani, oftewel Maria, Koningin van Fatima, in de Baromari-heuvels in het noorden van Bangladesh. Met een pelgrimstocht, rozenkransgebeden, kaarslichtprocessies en kruiswegstaties vierden zij het zilveren jubileum van het lokaal beroemde heiligdom. De slotmis van de feestelijke tweedaagse werd gecelebreerd door bisschop Paul Ponon Kubi van Mymensingh, in aanwezigheid van apostolisch nuntius Kevin Randall en een groot aantal plaatselijke priesters, religieuzen en gelovigen.

“Het 25-jarig jubileum van ons heiligdom van de Koningin van Fatima, midden in het Heilig Jaar van de hele katholieke Kerk, heeft een extra dimensie van spiritualiteit toegevoegd aan de geest van de lokale christenen”, vertelt pater Torun Bonwary, de plaatselijke pastoor en het hoofd van het organisatiecomité van de bedevaart. “We hebben dit jaar duizenden christelijke gelovigen uit heel Bangladesh aan de pelgrimstocht zien deelnemen. De mensen die niet naar Rome konden gaan voor een Heilig Jaarpelgrimage, zijn in ieder geval hierheen gekomen om hun verlangen uit te drukken deze speciale periode te vieren.” Tijdens de traditionele pelgrimstocht leggen gelovigen een bergpad van twee kilometer af, in de hoop dat hun gebeden worden verhoord. Traditioneel worden er kaarsen op het pad geplaatst. Tijdens de lichtprocessie zingen de gelovigen gezamenlijk: “O Moeder van Jezus, wij zijn zondaars, vergeef ons.” Gelovigen bidden ook de rozenkrans terwijl ze het beroemde pad op en aflopen.

'VOLDAAN'

“Het is de eerste keer dat ik deze pelgrimstocht maak. Ik heb mijn wens aan Moeder Maria kenbaar gemaakt en ik heb samen met anderen gebeden. Ik voel me spiritueel voldaan”, vertelt Manuel Hembram (29). Hij is helemaal vanuit Dinajpur, zo'n tweehonderd kilometer verderop, gekomen voor de pelgrimstocht. “Vanwege mijn drukke werkschema bid ik vaak op zondag, maar ik voel me eigenlijk veel meer gezuiverd tijdens bedevaartstochten als deze”, zegt hij. Bangladesh is een land met een moslimmeerderheid, waar de werkweek op zondag begint.

Ondanks dat het een kleine gemeenschap is, spelen katholieken een belangrijke rol in Bangladesh. Volgens de Bangladesh Catholic Education Board runnen christenen een universiteit, achttien hogescholen, tachtig middelbare scholen en bijna duizend basisscholen en kleuterscholen, waar jaarlijks bijna driehonderdduizend leerlingen, voornamelijk moslims, onderwijs volgen. De Kerk runt verpleegopleidingen, ziekenhuizen en apotheken in haar acht bisdommen. “De lichtprocessie is een symbool van ons geloof”, aldus een andere pelgrim, Suman Corraya (40). “Het beeld van duizenden gelovigen die met kaarsen in hun handen over het heuvelachtige pad lopen, bewijst dat we, ongeacht de obstakels die we tegenkomen, met de genade van Moeder Maria verder zullen gaan op het pad van het licht”, voegt ze eraan toe.

Het heiligdom Fatima Rani werd in 1997 gesticht door toenmalig bisschop Francis Gomes. Gomes, die in 2011 overleden is, gaf daarmee gehoor aan een oproep van paus Johannes Paulus II om “pelgrimstochten van geloof” te organiseren in de aanloop naar de verjaardag van de geboorte van Christus in 2000. Sindsdien wordt het religieuze festival elk jaar georganiseerd. En het zijn niet alleen katholieken die naar Maria komen: het heiligdom wordt zelfs door moslims en hindoes bezocht, aldus *Radio Veritas Asia*. Zij bezoeken Fatima Rani op zoek naar spirituele verbondenheid en soms ook in de hoop op een wonder.

Ondanks de zichtbare vreugde en het enthousiasme van de pelgrims leven er toch de nodige zorgen bij de organisatoren van de pelgrimstocht. “Door gebrek aan financiële middelen kunnen we geen omheining rond het kerkterrein bouwen. Ook toiletten, rustplaatsen en goede verlichting realiseren lukt ons niet. Deze uitdagingen zijn voor ons vrij moeilijk te overwinnen”, aldus pater Bonwary. Christenen vormen een minuscule minderheid in Bangladesh. Volgens de nationale volkstelling van 2022 telt het overwegend islamitische land ongeveer een half miljoen christenen op een totale bevolking van ongeveer 180 miljoen, waaronder 400.000 katholieken. Als grootste religieuze minderheid vormen hindoes 8 procent van de bevolking, boeddhisten 0,7 procent en christenen 0,3 procent. ●

tentoonstelling

Een uniek kijkje in het kloosterleven met drie exposities in één

DOOR GERRIJ SPOOREN-KLEINTJENS

Museum Krona biedt drie exposities in één rond het thema 'Kloosters & Kloosterleven'. Wederom is men erin geslaagd om een boeiend bezoek te realiseren.

Een van de boeken uit de expositie 'Graven in boeken'. | Foto's Museum Krona

De drievoudige expositie opent met 'Kleuren van de regenboog' van de Vlaams-Nederlandse kunstenares Charlotte Caspers, die in oktober op televisie verscheen met haar serie *Kijken met Caspers*. In de eerste hal staan drie prachtige beelden uit de periode 1460-1470 van respectievelijk de heilige Michaël, de heilige Catharina en een verder onbekende vrouwelijke heilige. Alle drie van notenhout en gepolychromeerd. Caspers heeft ze intensief bestudeerd en vanuit die inspiratie schilderijen gemaakt die op de achtergrond in alle bescheidenheid te bewonderen zijn.

'Graven in boeken. De gehavende schoonheid van de bibliotheek van klooster Soeterbeeck in Ravenstein': zo heet het tweede gedeelte van de expositie, dat

groter en wat mij betreft indrukwekkender is. Dit gebedsklooster van de augustinessen ging in 1997 dicht en liet een rijkdom aan laatmiddeleeuwse handschriften en liturgische teksten en gezangen na. De boeken, de handgeschreven teksten, de sierletters: ze zijn werkelijk van een historische schoonheid. Tegelijkertijd is het grappig om te zien dat van de meest prachtige brevieren sommigen een eenvoudig bandje van strokarton (van oude dozen van Douwe Egberts-koffie) of van uiteenlopend restmateriaal hebben gekregen om het geheel bijeen te houden: zuinigheid voorop. De expositieruimte is sfeervol verfraaid met unieke foto's van een aantal van de boekwerken. Je zou er zo een of twee van in je eigen woning willen ophangen.

Ook te zien is de Madonna van Soeterbeeck, een erg beschadigd laatmiddeleeuws houten beeldje dat oorspronkelijk Anna, de moeder van Maria, voorstelde, met op haar schoot Maria, die het kindje Jezus in haar armen houdt. Deze 'Annate-Drieën' is vermaakt tot beeld van Maria met kind. Het beeld laat zien hoe objecten door aanpassingen van betekenis kunnen veranderen, net zoals het archeologisch onderzoek naar de historische boeken.

RECYCLEN

Naast het hergebruik van de oude liturgische handschriften als bindmateriaal is er een breed scala aan notities in de boeken. Al tijdens het rectoraat van Joannes van den Broek (1811-1842) was

recyclen de gewoonte: van overbodig geworden koorboeken werd het perkament of papier gebruikt om van de wel nog te gebruiken boeken de banden te verstevigen. Sommige boeken uit Soeterbeeck zijn eeuwenlang van persoon op persoon doorgegeven door familielaties en andere persoonlijke betrekkingen. Maar ook de talloze aantekeningen in bijvoorbeeld de getijdenboeken laten zien dat ze overgingen van zuster op zuster en uiteindelijk in de centrale bibliotheek terecht kwamen. Anna Hovelmans' naam, teksten en gezangen komen voor in vijf oude drukken. Als dertienjarig meisje trad zij in 1623 in Soeterbeeck in, waar ze overleed in 1679 als priorin. Interessant is de tijdlijn van 1340 vanaf

In 'Kleuren van de regenboog' combineert Charlotte Caspers laatmiddeleeuwse beelden met eigen werk.

In de deelexpositie 'Non fictie' is onder meer een verslag van Astrid Huis te vinden, die het verhaal van het missiewerk van haar oudtante José in Afrika vertelt. | Foto: archief Astrid Huis

De norbertinessen van Oosterhout. | Foto: Koos Breukel

de Moderne Devotie, de stichting van Soeterbeeck in ongeveer 1448, de Gelderse Oorlogen, de Tachtigjarige Oorlog, de Franse tijd in Nederland, waarbij in 1812 op bevel van Napoleon Soeterbeeck en andere kloosters in de omgeving verboden werden. In 1840 staat koning Willem II het toe dat er weer novices aangenomen worden. Van daaruit wordt Soeterbeeck groter en groter, met een nieuwe kloosterkerk en een extra verdieping. Uiteindelijk verhuizen in 1997 de zusters naar verzorgingstehuis Sint-Jozefoord in Nuland en schenken zij hun klooster aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. In 2023 is de laatste zuster overleden.

OORLOGSGEWELD

De tentoonstelling is rijk aan twee oorkondes uit 1452 en 1454 met een zegelstaart uit 1462, die Soeterbeeck toestemming geeft de regel van Augustinus aan te nemen. Vanaf dan is het een echt klooster. Uit de diverse handschriften in de liturgische boeken blijkt dat de boeken voor en door andere vrouwenkloosters in bezit zijn gekomen, met name vanwege de diverse noodzakelijke verhuizingen, vanwege plunderingen en oorlogsgeweld. In de derde expositie, 'Non Fictie', staan ook zusters centraal. Koos Breukel volgt al jaren de norbertinessen van Oosterhout en heeft ze middels portretfoto's vastgelegd. Hij is gefascineerd door hun authenticiteit: "Zij hebben al lang geleden besloten niet mee te doen met de massa. Dat is eigenlijk heel tegendraads, heel punk." Bertien van Manen geeft een impressie van zusters in diverse kloosters in de jaren tachtig; een mooi, intiem en menselijk portret van een besloten wereld. Astrid Huis heeft een boeiend verslag gemaakt van het leven van haar oudtante José, die in plaats van voor het huwelijk voor de missie in Afrika koos. Een kostelijke, waardevolle afsluiting van een interessante tentoonstelling. ●

De drie exposities zijn tot en met 11 januari 2026 te bekijken in Museum Krona in Uden. Kijk voor meer informatie op museumkrona.nl.

november t/m februari

AGENDA

THEMAWEEKEND VREDE

📍 Velp
📅 Vr 21 t/m zo 23 nov

Foto: Priscilla Du Preez - Unsplash

Tijdens dit franciscaanse kloosterweekend kunnen deelnemers meeleven met het ritme van de broeders en verdiept men zich in het thema 'Vrede'. Deelnemers ontdekken wat vrede betekent in hun eigen leven en hoe het franciscaanse ideaal van "vrede en alle goeds" vandaag vorm kan krijgen. Het weekend is ook geschikt voor wie al eerder kennismaakte met het leven van Franciscus en Clara. Locatie: Emmausklooster (Basilus van Bruggelaan 4).
Info: franciscaansebeweging.nl

LEZING ANDRIES KNEVEL

📍 Eindhoven
📅 Vr 21 nov

Andries Knevel spreekt op de Open Avond van de Jorisparochie over de culturele veranderingen in onze tijd. We leven in een post-christelijke samenleving waarin geloof en kerk steeds meer naar de rand verdwijnen. Toch ziet Knevel ook tekenen van hoop – kiemen van nieuw leven die verwijzen naar de blijvende kracht van het Evangelie. De lezing begint om 20.00 uur in het pastoraal centrum (Sint-Jorislaan 51). Na afloop is er gelegenheid voor vragen en gesprek, gevolgd door een informeel nagesprek met een hapje en een drankje. Toegang gratis, aanmelding niet nodig.
Info: parochiesintjoris.nl

INZEGENING NICOLAAS-ALTAAR

📍 Maastricht
📅 Zo 30 nov

Tijdens de Mis van 11.00 uur wordt het nieuwe Sint Nicolaasaltaar ingezegend, afkomstig uit een kerk bij Luik. Vooral kinderen en gezinnen zijn welkom: het Familiekoor zingt en er is een kindwoorddienst. Kinderen kunnen van 26

tot en met 29 november hun schoen bij het altaar zetten en na de inzegening hun cadeautje van Sint-Nicolaas ophalen. Locatie: OLV Sterre der Zeebasiliek (Onze Lieve Vrouweplein 7).

Info: olv-sintpieter.nl

ONTMOETINGS-DAG

📍 's-Hertogenbosch
📅 Za 6 dec

Het bisdom Den Bosch organiseert een ontmoetings- en inspiratiemiddag rond het catechumenaat. Nieuwe katholieken en pastorale teams delen ervaringen en verdiepen zich in de weg naar het doopsel en het christelijk leven. Met lezingen van Frank Bosman over het thema 'Eindelijk katholiek: hoe nu verder?' en Bart Willemen over catechese als weg van groei in geloof. Tijd: 13.00 tot 17.00 uur. Locatie: Sint-Janscentrum (Papenhulst 4).
Info: bisdomdenbosch.nl

PELGRIMSLIEDEREN

📍 Boxmeer
📅 Di 6 jan

In deze bijeenkomst leest en overweegt men enkele psalmen (120-134), die het 'opgaan' van het joodse volk naar Jeruzalem verwoorden. De psalmen spreken van angst, hoop, vertrouwen en dankbaarheid en kunnen richting geven aan ons eigen leven. Begeleiding: Minie Pasop. Tijd: 19.45 tot 21.30 uur. Locatie: Karmelklooster (Steenstraat 39).
Info: karmelkringboxmeer@karmel.nl

KENNISMAKING BENEDICTINESSEN

📍 Oosterhout
📅 Za 17 jan

Foto: O.L. Vrouwe Abdij Oosterhout

Negen vrouwelijke religieuze gemeenschappen openen hun deuren voor geïnteresseerden. Op deze dag kan men kennismaken met de benedictinessen in Oosterhout. Op zo'n dag ben je te gast

bij een religieuze gemeenschap en ontmoet je een religieuze die uitleg geeft over haar manier van leven en over de spiritualiteit van haar gemeenschap. Bezoekers krijgen de gelegenheid om vragen te stellen en uit te wisselen met anderen. Daarnaast is er de mogelijkheid om mee te bidden en mee te eten met de gemeenschap. Leeftijd: tot vijftig jaar. Tijd: 14.00 tot 18.30 uur. Locatie: Onze Lieve Vrouwe Abdij (Zandheuvel 90).
Info: info@olvabdijoosterhout.nl

CALLED 2 GREATNESS

📍 Brunssum
📅 Zo 18 jan

Een maandelijkse bijeenkomst voor jonge vrouwen tussen de 18 en 28 jaar in Limburg die hun geloof willen verdiepen en een katholieke gemeenschap zoeken. Programma bevat een presentatie, aanbidding, vespers met de zusters en diner. Er kan Engels en Nederlands worden gesproken. Tijd: 16.00 tot 20.00 uur. Locatie: Klooster Sterre der Zee (Dorpstraat 149).
Info: 06 42686407

BIRGITTABIJEENKOMST

📍 Rosmalen
📅 Di 27 jan

Immanuel Kant | Beeld: Wikimedia Commons

Diaken en filosoof René de Weerd spreekt over 'Autonomie, de filosoof Kant en de Verlichting'. In een tijd waarin zelfbeschikking en autonomie centraal staan, gaat hij in op de betekenis, mogelijkheden en grenzen van deze idealen. Tijd: 20.00 uur. Locatie: Parochiecentrum (Rodenborchweg 2).
Info: birgittabijeenkomsten.blogspot.com

FRANCISCUS VAN SALES

📍 Dordrecht
📅 Di 27 jan

De heilige Franciscus van Sales (1567-1622) werkte in de tijd van de Reformatie

en hervormde de katholieke praktijk in de provincie Chablais. Hij werd priester en later bisschop van Genève, schreef een Inleiding tot het devote leven en benadrukte persoonlijke geloofsbeleving en een intieme relatie met God. Gastspreker Kees Jongeneelen van de oblaten van Sint Franciscus van Sales laat deelnemers kennismaken met het leven, de spiritualiteit en het gedachtegoed van deze heilige. Tijd: 20.00 uur. Locatie: Verrezen Christuskerk (Nolensweg 10).
Info: katholiekdrechtsteden.nl

FRANCESCO MAGAZINE

📍 Tilburg
📅 Vr 30 jan

Foto: Franciscanen

Het nieuwe franciscaanse blad *Francesco Magazine* wordt voorgesteld in de Faculty Club van Tilburg University. Het blad verschijnt zes keer per jaar en richt zich op iedereen die belangstelling heeft voor franciscaanse spiritualiteit, van broeders en zusters tot nieuwsgierige zinzoekers. De presentatie valt samen met de feestelijke integratie van het Franciscaans Studie Centrum in de Tilburg School of Theology. Tijd: 13.00 tot 17.45 uur. Locatie: Faculty Club van Tilburg University (Warandelaan 3).
Info: tilburguniversity.edu

JUBILEUMVIJERING

📍 Rotterdam
📅 Zo 1 feb

Het bisdom Rotterdam viert het zeventigjarig jubileum met een bisdombrede eucharistieviering. Het jubileumjaar staat in het teken van vieren, leren en dienen, met betrokkenheid van zoveel mogelijk mensen en parochies. Iedereen is welkom. Tijd: 14.00 uur. Locatie: Laurentius- en Elisabethkathedraal (Mathe-nesserlaan 305).
Info: bisdomrotterdam.nl/activiteiten

reportage

Deze nieuwe kloosterwinkel in Baarn 'brengt het klooster naar de mensen'

DOOR SJOUKJE DIJKSTRA

In het hart van Baarn runnen David en Annemarie van Diepen sinds september Kloosterbeleving: een winkel vol ambachtelijke kloosterproducten, van trappistenzeep tot abdijbier. "Mensen zeggen dat ze al jaren niet meer naar de kerk gaan, maar hier iets van herkenning vinden."

David en Annemarie van Diepen bij hun kloosterwinkel, die eind september de deuren opende. | Foto: David van Diepen

Hun droom is ooit om met andere gezinnen in een klooster te wonen, een plek waar gebed, eenvoud en samenleven centraal staan. Maar zolang dat nog toekomstmuziek is, brengen David en Annemarie van Diepen iets van dat kloosterleven alvast naar de stad. "We willen iets van die rust en bezieling midden in de samenleving laten ervaren", zegt David glimlachend.

David en Annemarie, ouders van vijf kinderen, begonnen de winkel niet uit winstbejag, maar vanuit verlangen. "We hebben allebei iets met kloosters", vertelt David. "Elke keer als we daar waren, voelde het als thuiskomen. De rust, het ritme, het gebed, dat raakte iets in ons." Toen een klooster te koop kwam, overwogen ze om er met andere gezinnen te gaan wonen. "We waren er zó enthousiast over", zegt Annemarie, "maar het liep anders." En toen David later een kantoorruimte zocht voor hun bedrijf – ze bouwen websites voor kerken en christelijke organisaties – viel zijn oog op een leeg pand aan de Laanstraat in Baarn. "We hadden het gevoel dat God ons uitnodigde om iets van dat kloosterleven juist hier in de stad te delen."

Kloosterbeleving werd geboren: een winkel met producten uit verschillende kloosters in binnen- en bui-

tenland, waaronder trappistenzeep, handgedompeelde kaarsen, jam, abdijbier en engelenbeelden. Alles met aandacht en liefde gemaakt. Toch rijst de vraag: zijn er in Nederland niet al genoeg kloosterwinkels en is er nog toekomst voor een dergelijke winkel? In Nederland zijn tientallen kloostergemeenschappen actief, waarvan verschillende kloosters hun eigen producten verkopen, vaak op of nabij het kloosterterrein. David licht toe: "De meeste liggen afgelegen of zijn alleen voor bezoekers die er bewust naartoe reizen. Wij brengen het klooster juist naar de winkelstraat." Annemarie vult aan: "In deze regio was geen plek voor specifiek religieus-katholieke cadeaus. Iemand vertelde dat ze voor een rozenkrans naar Amsterdam moest rijden. Dan weet je: hier is ruimte voor iets nieuws."

'STUKJE EVANGELISATIE'

De winkel moest geen toeristische curiositeit worden, maar een plek van ontmoeting. "Mensen komen binnen voor honing of abdijbier, maar blijven vaak voor een gesprek", vertelt David. "We merken dat dit een stukje evangelisatie is. Niet door te preken, maar door er te zijn. Je kunt een kaarsje aansteken, koffie drinken en even op

adem komen." De reacties bij de opening overtroffen hun verwachtingen. "De winkel stond vol", vertelt Annemarie. "Zelfs de pastoor kwam om de winkel in te zegenen. Hij zei dat het de eerste keer was dat hij dat deed, dat vond ik prachtig."

De naam Kloosterbeleving is bewust gekozen. "We zitten niet aan een klooster vast", zegt David, "maar we willen wel iets van dat leven meegeven door producten, en ook door rust en eenvoud." In een tijd waarin velen overspannen raken van prikkels en prestatiedruk blijkt het verlangen naar verstillings groot. "Mensen zeggen dat ze al jaren niet meer naar de kerk gaan, maar hier iets van herkenning vinden", vertelt Annemarie. Het echtpaar ziet hun winkel als antwoord op die honger naar betekenis. "De maatschappij is hypernervus geworden", zegt David. "Overall zie je burn-outs, mensen op zoek naar zin. De populariteit van kloosterproducten laat zien dat mensen verlangen naar eenvoud."

Hun geloof speelt daarbij een centrale rol. David groeide op in een katholiek gezin, maar maakte later ook kennis met de Pinkstergemeente. "Dat heeft mijn geloof verdiept", vertelt hij. "Het leerde me dat God niet alleen in de kerk zit, maar ook in het dagelijks leven." Uiteindelijk keerde hij terug naar de katholieke Kerk. "Ik ontdekte dat veel gebruiken en devoties bijbels gefundeerd zijn. Nu voel ik me daar thuis." Dat geloof vormt het fundament van hun ondernemerschap. "We volgen niet de markt, maar ons hart", zegt David. "Er is een bijbeltekst, Matteüs 6,33, die ons steeds begeleidt: 'Zoek eerst het koninkrijk van God, dan komt de rest vanzelf.'"

De winkel trekt een bont gezelschap van bezoekers: gelovigen, zoekers en buurtbewoners. Tijdens een wijnproefevenement in het centrum van Baarn stonden honderden mensen in de straat, maar binnen in de winkel bleef het stil. "Mensen zeiden: 'Wat is het hier rustig, wat een fijne plek.' Dat is precies wat we hopen te brengen", zegt Annemarie.

De producten met engelen vliegen het snelst over de toonbank. "Engeltjes zijn laagdrempelig", zegt ze. "Zelfs mensen die niks met geloof hebben, vinden ze troostrijk." Ook de abdijbieren zijn populair. "Dat zijn producten die verbinden", lacht David. Kloosterbeleving wil midden in de maatschappij staan, maar niet meegaan in de stroom. "We doen niet mee aan commerciële hypes", zegt Annemarie. "We kiezen bewust voor feesten met een betekenis, zoals Sint-Franciscus en Sinterklaas." Toch benadrukt het echtpaar dat de winkel openstaat voor iedereen: katholiek, protestant of ongelovig. "In kloosters zie je dat ook", zegt David. "Mensen komen met hun eigen verhaal. En als je luistert, leer je van elkaar. Dat is precies wat wij hier willen: een plek waar stilte spreekt, waar ruimte is voor gesprek en waar mensen iets meenemen van die kloostervrede." mensen verlangen naar eenvoud' ●

ONZE LIEVE VROUW TER NOOD
ADVENTSRETRAITE

Adventsretraite rond Maria | 6 - 9 december
Kosten à € 272,- | **studentenkorting 50%**

Meer info: www.olvternood.nl | telnr. 072 - 505 1288

13 DECEMBER 2025

DE WONDERDADIGE VOORSPRAAK VAN
DE H. LUCIA

PROCESSIE - H. MIS - GETUIGENIS - RELIEKVERERING - MAALTIJD & BORREL
Loop mee! Heilige Mis start om 15:30
H.H. Ewaldenkerk, Hogestraat 2, Druuten

RADIO MARIA
NEDERLAND

Delsasso
Boomverzorging
Bosbeheer

Bodem van Elde 2a
5292 NB Gemonde
073 503 49 48
info@uwboomverzorger.nl
www.uwboomverzorger.nl

**De mooiste cadeaus voor
de adventsperiode**

Vrede op Aarde
Met dit boek kun je in de stilte van Advent bewust toeleven naar het licht van Kerst. Met iedere zon- en feestdag een meditatie van pater marist Jan Hulshof.
€11,99

Bachs Kerst-Passie
Dit is een liturgisch-spirituele verdieping in de laatste grote compositie die Bach schreef voor de liturgie, in zijn vijftigste levensjaar.
€39,99

Kerstmis en Pasen met Anselm Grün
Een prachtig cadeauboek met de mooiste meditaties van Anselm Grün om zelf rond de feestdagen te lezen in deze speciale luxe gebonden editie.
€24,99

JONGBLOED
MEDIA

Meer adventsboeken vind je op jongbloedmedia.nl

feuilleton

Tussen speelplaats
en kapel Jane (1)

DOOR LOUISE LENEMAN

“Zaterdagmiddag wordt er een kist met boeken voor jullie gebracht”, zegt Mama. “Een collega van kantoor gaat verhuizen en ruimt het een en ander op. De kinderen van die mijnheer zijn al groot en ze doen een aantal boeken weg.”

“Goh, Mam, leuk! Ben benieuwd.”

Marike leest graag. Uren achtereen vertoeft ze dan in een andere wereld. Haar zintuigen lijken afgesloten. Het theewater kookt, het wasgoed op het rekje rond de kolenkachel schroeit, het petroleumstel onder de pan met zondags draadjesvlees walmt, zij leest. Mama moet haar diverse malen hoog en doordringend roepen, eer het tot haar doordringt. Als het kan, verslindt ze de hele schoolbibliotheek. Alles wat haar boeit.

De *Marjoleintje*-serie, *Alleen op de wereld*, *Onder moeders vleugels*, *Jan Lak*, over een uitvinder die een onzichtbaar makende verf uitvindt. *De hut van Oom Tom*, *Alice in Wonderland*, alle sprookjes natuurlijk. Haar favoriet is *De kleine zeemeermin* van Hans Andersen. Dat prachtige dansen met die gloeiend pijnlijke benen. Uit liefde voor de prins, die echter met een ander ging trouwen. Vreselijk! Zou echte liefde steeds met verdriet en pijn gepaard gaan? Ze voorvoelt dat er veel in een mensenziel sluimert, waar ze nu nog slechts een vaag idee van heeft. Met Mama en Papa zijn droevige dingen gebeurd. Het maakt haar een beetje bang. Ze bepeinst dat ze voorlopig liever over de liefde leest, dan dat ze ermee te maken krijgt. Ze hoeft gelukkig nog lang niet, ze is pas tien.

Het is zover: de kist staat op het karpert. Een gelukkig moment breekt aan. Kleine Erik en zij liggen er geknield naast en halen ze er een voor een uit. Prentenboeken, jongens- en meisjesboeken, modern, ouderwets, een plantenalbum; van alles en nog wat. Ze leest de titels.

Op Zonneheuvel, *De Kingfordschool*, *De zusjes Breesma*, *Heidi en Peter*, *Arendsoog en Witte Veder*, *Graaf Floris en zijn edelen*, *de H.B.S tijd van Joop ter Heul*, *Villa Zonneschijn*, *Mijnheer Prikkebeen*, *Gullivers reizen*, *Tijl Uilenspiegel*, *Afke's tiental*, *Onder moeders vleugels*, *Tim en Tom*, *Pinokkio*, *De hut van oom Tom*, *Razende Roeltje*, *Jeroen en de jacht op de echo*, *De held van Haarlem*, *Harlekijntje*, *Lassie*, *Kerstfeest in januari*, *Het tovervisje*, *De kabouterwinkel*.

Marike bekijkt ze nauwkeurig, stuk voor stuk.

Foto: Nsey Benajah - Unsplash

In deze prozarubriek vertelt Louise Leneman over een kindertijd in een Amsterdams klooster-internaat in de jaren vijftig, geïnspireerd door haar eigen ervaringen. Deze kroniek verscheen eerder in boekvorm bij uitgeverij Aspekt. ISBN: 9789461536136.

COLUMN

WADAPATJA!

Mijn webtechnet dwong mij onlangs het adres van mijn website over mystieke theologie en zo te veranderen in *paterhugo.nl*. Mijn afgrijzen was met geen pen te beschrijven, maar er hielp geen lieve moedertje aan.

Bij ons in het noorden van Groningen bestaan er minder sociale taboes dan in andere gebieden. Daarom ook streken hier, zo'n vijftig jaar geleden, de hippies uit het westen neer om te trippen en communes te stichten. Natuurlijk was dat ook omdat wij hier meer sterrenhemel hebben om naar te gapen dan elders (omdat er onder die hemel verder niks staat). Niet voor niks heten hier in sommige dorpjes de straten nog steeds Sagittariusweg, Uranusallee of Piscesgoot (de hippies hadden duidelijk ook de gemeenteraad overmand). Een andere reden was dan weer dat het onroerend goed hier zo goed als niks kostte. Voor een appel en een ei een paleis en een boerderij (want die gaan hier van oudsher samen).

Toch kwamen ze hier waarschijnlijk bovenal vanwege de tolerante natuur van de Noord-Groningers. Weliswaar is er geen sprake van dat ze je ook maar enig moment serieus nemen als je niet groots in de bieten of het grondverzet zit. Als je tegen ze begint over eco-dinges of zo zullen ze je glazig aankijken en zeggen: “Wadapatja!” Dat is inlands voor ‘wat apart, ja’. Ook is het codetaal voor jouw definitieve indeling in de categorie ‘geïmporteerde dorpsidioten’. Maar dat betekent niet dat ze niks meer met je te maken willen hebben. Ze genieten hier volop van de entertainmentwaarde van licht gestoorde fantasien. Is weer eens wat anders. Wadapatja!

Er is alleen wel één taboe dat we van oudsher in heel het noorden hebben en dat van gewapend beton is. Je wordt hier geacht niet te *snakken*. ‘Snakken’ is een Saksisch woord. Het heeft niks te maken met snakken naar een sigaret of zo. Ook niet met je volstoppen buiten je normale etenstijden om, zoals in *snacken*. Het betekent in feite ‘opscheppen’, maar de gevoelswaarde en de bijbehorende afkeer zijn veel sterker. Ook overschrijd je de fatale grens tussen een gezond zelfbewustzijn en *dikke snakkerd* in Groningen veel sneller dan elders. Hoog opgeven over je eigen kwaliteiten of het iets te nadrukkelijk aanprijzen van je eigen waren betekent onverbiddelijk een enkeltje sociaal isolement hier. Of: zo was het. Want het noorden ligt (helaas) niet op een afzonderlijke planeet en we hebben soms toch zaken te verrichten – en dus ook communicatie – in de rimboe die begint beneden Zwolle. En daar heeft de mode toegeslagen dat je jezelf zo lawaaiig en opgeblazen mogelijk moet verkopen. Je moet iedereen wijsmaken dat je slimmer bent dan Einstein en alles in goud kan veranderen. Dat je champagne plast en zilveren daalders poept. Je moet, met andere woorden, *snakken*. En je website *paterhugo.nl* noemen in plaats van een prachtige Latijnse mystieke term (die je zelf niet eens kan spellen, maar dat terzijde). En nu schaam ik mij dus dood. Gelukkig is er geen Noord-Groninger die zich met mystieke theologie onledig houdt.

PATER HUGO

Kluizenaar te Warfhuizen

Zie beslotentuin.nl

film

Wie is het monster? Een verrassend christelijke Frankenstein

DOOR ANTON DE WIT

Frankenstein, hét klassieke verhaal over de mens die voor God speelt, is opnieuw verfilmd door regisseur Guillermo Del Toro. Wilde de auteur van het origineel, Mary Shelley, echt waarschuwen voor onbeheersbare wetenschap, of was het haar om iets anders te doen?

Kunnen mensen als een God nieuw leven scheppen uit dode materie, zonder daarmee automatisch monsters te scheppen? In dit tijdperk van kunstmatige intelligentie is het een al te relevante vraag. Het maakt de nieuwe verfilming van Mary Shelley's *Frankenstein*, hoe klassiek ook van insteek en vormgeving, zeer eigentijds. Voor onze tijd relevant is tevens het antwoord dat de film biedt, of misschien beter gezegd; de tegenvraag die de film stelt: wie is er eigenlijk precies het monster – het mismakete schepsel dat er ook niet om vroeg om geschapen te worden, of juist de hoogmoedige, hemelbestormende schepper, die met moderne wetenschap en technologie God van zijn troon denkt te kunnen stoten?

Het zal niet verbazen dat regisseur Guillermo del Toro voor die laatste kiest, tot op zekere hoogte in lijn met de oorspronkelijke roman uit 1818. Sowieso is Del Toro trouwer aan de roman dan eerdere verfilmingen (inclusief de iconische versie met Boris Karloff uit 1931); de raamvertelling die Shelley ervan maakte blijft in grote lijnen intact, al permittteert ook deze film zich vrijheden met het verhaal en de personages.

Waar Del Toro juist dichter bij andere verfilmingen blijft dan bij de oorspronkelijke roman, is niet in de laatste plaats bij de personage van Victor Frankenstein zelf. Die is ook in deze film een archetypische krankzinnige wetenschapper die geen grip heeft op wat hij creëert, en uiteindelijk zelfs de grip op de werkelijkheid verliest.

Toch is het maar de vraag of Mary Shelley (1797-1851) als een soort profeet kan worden gezien die wilde waarschuwen voor wetenschappelijke 'monsters', zoals vervuulende technologieën, dubieuze AI-toepassingen of de atoombom. Ze was pas negentien toen ze dit werk bedacht, naar verluidt na een gezellig avondje griezelverhalen vertellen met de beroemde Lord Byron en met haar man, de dichter Percy Shelley. De moderne wetenschap stond in die tijd nog in de kinderschoenen, en zij en haar literaire vrienden volgden het eerder belangstellend dan argwanend. In de oorspronkelijke ondertitel van haar boek, *A Modern Prometheus*, naar de Griekse held die het vuur stal van de goden, kun je ook een zekere waardering lezen voor de ambitie van Victor Frankenstein.

Haar Frankenstein mocht erin slagen om aan God gelijk te worden door menselijk leven te scheppen. Haar eigenlijke punt schuilde eerder in wat er daarna gebeurde: net zoals de mens zich tegen God ging verzetten, zou ook dit schepsel zich tegen Frankenstein keren omdat die hem aan zijn lot had overgelaten. Niet dat Frankenstein God speelt is het centrale probleem, maar wat voor God hij speelt; een onverschillige, deïstische God die zich niet echt bekommert om zijn schepselen.

Haar belangrijkste literaire invloed putte zij daarvoor

'Het monster van Guillermo Del Toro wordt veel christelijker gevormd dan het monster van Mary Shelley'

uit het epische dichtwerk *Paradise Lost* van John Milton. Op het titelblad van de eerste uitgave stond een veelzeggend citaat daaruit, dat verderop ook bijna woordelijk door het monster herhaald zou worden: "Heb ik U, Schepper, uit mijn klei / Gevraagd om mij tot een mens te vormen?" Woorden van Adam, de eerste mens, die tegenover God zijn gevallen toestand beklagt, nadat hij verleid is door de duivel.

GODVERLATENHEID

Ook Del Toro's film pikt deze verwijzing naar *Paradise Lost* op, maar er zitten een paar subtiele, maar betekenisvolle accentverschuivingen in ten opzichte van de roman. Allereerst waar het boek expliciet opduikt. Nadat het schepsel ontsnapt uit het laboratorium, houdt het zich schuil in een huis waar een familie woont. Daar leert hij lezen; in Shelley's roman worden drie boeken expliciet genoemd: bovenal Miltons *Paradise Lost* en verder Goethes *Werther* en Plutarchus' *Biografieën*. Hij wordt er klassiek-verlicht geschoold, met ideeën over de verraderlijke menselijke natuur, over vervreemding en godverlatenheid.

In de film leest hij óók *Paradise Lost*, maar pas als laatste. Grappig genoeg leest hij daarnaast *Ozymandias*, het beroemdste gedicht van Mary Shelley's man Percy, dat in 1818 precies tien dagen na *Frankenstein* verscheen. En

dat, zeer toepasselijk, gaat over de vergankelijkheid van alle menselijke ambities. Maar het eerste en belangrijkste boek dat het monster in de film leest, is nota bene de Bijbel. Het monster van Del Toro wordt veel christelijker gevormd dan het monster van Shelley.

Dat werkt door in zijn zelfbesef – hij is ten diepste goedwillend en tot vergeving in staat – en daarin zit een tweede subtiele maar belangrijke verschuiving. In de roman is het het monster dat zichzelf herkent in Miltons Satan, de aanklager, de gevallen engel. In de film is het juist Frankenstein die dat doet. Als kind zien we Victor nog bidden tot het beeld van een aartsengel – wellicht Uriël, drager van licht en wijsheid. Maar al snel raakt het beeld vervormd tot een vlamme Lucifer, en wordt er zelfs op gezinspeeld dat Frankenstein à la Faust zijn ziel verkoopt.

Je verwacht het misschien niet van een filmmaker die zichzelf als ex-katholieke agnost beschrijft, en die eerder duistere sprookjes als *Pan's Labyrinth* en *The Shape of Water* maakte, maar Del Toro maakte van *Frankenstein* een christelijker verhaal dan het origineel. Met een diepere kritiek ook op het wetenschappelijk materialisme dat de mens tot een verzameling losse lichaamsdelen reduceert. ●

Te zien op Netflix en in de bioscoop.

film

‘Het oorsprongsverhaal van de Palestijnen’ door de ogen van drie generaties

DOOR HETTIE VAN DER VEN

Film: *All that's left of you* (2025), Duitsland e.v.a., 145 min.

Regie: Cherien Dabis, met o.a. Saleh Bakri, Adam Bakri en Cherien Dabis.

KN Kijkwijzer:

Het is 1988. Tijdens de Eerste Intifada belandt de Palestijnse tiener Noor op de Westelijke Jordaanoever ongepland in een protest tegen Israël. Een sprong in de tijd. Een vrouw – naar blijkt de moeder van Noor – komt close in beeld. “Om te weten wat er met mijn zoon is gebeurd, moet je ook weten wat er met zijn grootvader is gebeurd”, stelt ze. En weer een sprong in de tijd. Het is 1948. De staat Israël is net uitgeroepen. Grootvader Salim en zijn zoontje Sharif wonen nog als gelukkig gezin in Jaffa (het huidige Tel Aviv), maar al snel worden ze verdreven en belanden ze in een vluchtelingenkamp.

All that's left of you vertelt, om de Palestijns-Amerikaanse regisseur Cherien Dabis te citeren, “het oorsprongsverhaal van de Palestijnen”. Het familie-verhaal van drie generaties – Salim, Sharif en Noor – verwoordt uiteraard het trauma van een heel volk in de periode tussen 1948 en nu. In bijna tweeënhalf uur word je als kijker meegezogen in oorlog, geweld en onderdrukking, maar ook in de veerkracht van de familie. Naast alle strijd komt het gezin ook nog voor een uiterst complex moreel dilemma te staan. “Je

medemenselijkheid is ook een soort verzet. Het is het enige dat je niet kan worden afgenomen”, klinkt het. En ook, tegen een Israëli: “Wij betalen nog elke dag de prijs voor wat uw volk is overkomen.”

Bijna net zo indrukwekkend als het verhaal dat Dabis vertelt, is de totstandkoming van haar film. Na jaren van voorbereiding is in 2023 de hele productie rond, van de financiering tot de locaties door het hele land. Een buitenlandse filmploeg en een Palestijnse filmploeg staan in de startblokken. Tot 7 oktober 2023 aanbreekt: een aanval van Hamas waarna de hel losbreekt. Het hele filmproject stort in. Er kan niet worden gefilmd en niet meer worden gereisd. Met vereende krachten en lef worden nieuwe locaties gezocht op Cyprus, in Griekenland en Jordanië. Er wordt zelfs in Palestijnse vluchtelingenkampen gefilmd.

De felle her-ontbranding van het nooit gebluste Israëlisch-Palestijnse conflict in 2023 maakt geen deel meer uit van *All that's left of you*. Dat is ook niet nodig. Het verhaal van deze ene familie zegt alles en biedt weinig hoop voor de toekomst.

advent

Biddend op weg naar Kerstmis – online en op papier

DOOR SUSANNE KURSTJENS

Zoals veel steeds meer online geregeld of gedaan wordt, is dit ook zo met de voorbereiding op de Advent. Ieder jaar worden er meer online initiatieven aangeboden om biddend op weg te gaan naar Kerstmis.

ONLINE BIDDEN, HOE DAN?

Voor wie zich afvraagt: werkt dat wel, online bidden?”, bieden internetpastor Nicolaas Sintobin en Rick Timmermans op dinsdag 25 november een gratis online webinar aan. Van 20.00 tot 21.00 uur leggen zij uit hoe online gebed vruchtbaar kan zijn.

In dat uur geven zij onder meer praktische tips voor hoe je een digitale adventsretraite kunt bidden, specifiek de retraite van ignatiaans bidden. Die is dit jaar geschreven door Walter Ceysens rond het thema ‘Als uw

woord opengaat’. Deelnemers ontvangen vanaf 30 november elke dag een meditatie voor de volgende dag, bestaande uit een bijbeltekst en korte verwerkingsvragen.

Info (zowel voor webinar en de digitale retraite): ignatiaansbidden.org

WELKOM BIJ GOD

Ook het Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap komt met een digitale retraite. ‘Welkom zijn bij God’ is het thema. Elke dag openen deelnemers

een digitaal deurtje met daarachter een bijbelvers dat spreekt over hoop en licht, en een korte doordenker of vraag om bij stil te staan.

Info: bijbelgenootschap.nl/adventskalender-2025

OP PAPIER

Voor wie toch liever met een boekje in de hand biddend de advent doorgaat, is er natuurlijk ook nog voldoende aanbod. Zo is er het in KN 45 al genoemde boekje *Vrede op*

arde. Bidden van Advent tot Kerstmis van uitgeverij Adveniat (ISBN: 9789493395473).

Maar ook geeft de Katholieke Charismatische Vernieuwing (KCV) elk jaar voor de Advent en de Veertigdagentijd een boekje uit. In *Het Woord onder Ons* vind je voor elke dag van de Advent een overweging bij de schriftlezingen van die dag. De richtprijs is € 5,50 per uitgave, dat is inclusief verzendkosten.

Info: kcv-net.nl/meer/gebed-en-bijbel/het-woord-onder-ons

media

Televisie | Friezenkerk

Als paus Leo XIV op zondagochtend de gelovigen toesprekt en vanuit het raam van zijn werkkamer in het Apostolisch Paleis even naar links zou kijken, ziet hij in zijn linker ooghoek een middeleeuwse toren. Die hoort bij de Friezenkerk, pleisterplaats voor Nederlandse katholieken in Rome. We weten al veel over de Friezenkerk, maar het gebouw herbergt nog behoorlijk wat geheimen. Wat is er bijvoorbeeld gebeurd met de Friese pelgrims die nooit meer naar huis zijn teruggekeerd?

Te zien op NPO Start

Documentaire | Holding Liat

In de ochtend van 7 oktober 2023 wordt de Israëlisch-Amerikaanse Liat Beinin Atzili samen met haar man Aviv en honderden anderen ontvoerd door Hamas. *Holding Liat* volgt hun familie in de moeizame zoektocht naar vrijheid, vol onzekerheid, diplomatie en innerlijke strijd. Na 52 dagen gevangenschap komt Liat vrij. Ze is fysiek bevrijd, maar innerlijk nog gevangen in wat ze heeft meegemaakt. De aangrijpende documentaire *Holding Liat* laat zien hoe Liat probeert te leven met het trauma van de ontvoering.

Op zondag 23 november om 23.25 uur te zien op NPO 2

Podcast | De Ongelooflijke Podcast

Overdag werkt Isabella Wijnberg keihard als advocaat op de Amsterdamse Zuidas, maar 's avonds vertrekt ze naar de gemeenschap Emmanuel, waar ze haar leven heeft gewijd aan het christelijk geloof. Dat klinkt bizar, maar dat valt best mee, vertelt ze in *De Ongelooflijke Podcast*.

Te beluisteren via eo.nl en diverse podcastkanalen

liturgiekalender

WOENSDAG 19 NOVEMBER

Lezing: 2 Makk. 7,1 + 20 - 31
Evangelie: Lc. 19,11 - 28 (Groen)

DONDERDAG 20 NOVEMBER

Lezing: 1 Makk. 2,15 - 25 + 27 - 29
Evangelie: Lc. 19,41 - 44 (Groen)

VRIJDAG 21 NOVEMBER

Opdracht van de heilige Maagd Maria
Lezing: 1 Makk. 4,36 - 37 + 52 - 59
Evangelie: Lc. 19,45 - 48 (Wit)

ZATERDAG 22 NOVEMBER

H. Cecilia, maagd en martelares
Lezing: 1 Makk. 6,1 - 13
Evangelie: Lc. 20,27 - 40 (Rood)

ZONDAG 23 NOVEMBER

Christus, koning van het heelal
Eerste lezing: 2 Sam. 5,1 - 3
Tweede lezing: Kol. 1,12 - 20
Evangelie: Lc. 23,35 - 43 (Wit)

Aleksandr Kazantsev, icoon van Christus Koning.
Beeld: Wikimedia Commons

MAANDAG 24 NOVEMBER

HH. Andreas Dñng Lac, priester, en gezellen, martelaren van Vietnam
Lezing: Dan. 1,1 - 6 + 8 - 20
Evangelie: Lc. 21,1 - 4 (Rood)

DINSdag 25 NOVEMBER

Lezing: Dan. 2,31 - 45
Evangelie: Lc. 21,5 - 11 (Groen)

WOENSDAG 26 NOVEMBER

Lezing: Dan. 5,1 - 6 + 13 - 14 + 16 - 17 + 23 - 28
Evangelie: Lc. 21,12 - 19 (Groen)

DONDERDAG 27 NOVEMBER

Lezing: Dan. 6,12 - 28
Evangelie: Lc. 21,20 - 28 (Groen)

VRIJDAG 28 NOVEMBER

Lezing: Dan. 7,2 - 14 of 7,2 - 3 + 9 - 14
Evangelie: Lc. 21,29 - 33 (Groen)

Jaar C. Zie kn.nl/liturgie

overweging

Allemaal koning

DOOR STEFAN ANSINGER, PATER DOMINICAAN

Direct na het doopsel volgen vaak verklarende rituelen. Een van die gebruiken is de zalving met het chrisma. Zoals Christus is gezalfd tot priester, koning en profeet, zo deelt ook de gedoopte persoon nu in het drievoudige ambt van Christus. Maar waarvoor staat dat koningschap eigenlijk? De heilige Thomas van Aquino schreef in 1265 een traktaat over het koningschap aan Hugo II van Cyprus. Daarin legt hij uit dat het koningschap op verschillende niveaus kan worden begrepen: "De titel van koning kan worden gegeven aan de heerser van een huishouden, een stad, een provincie of de hele wereld." Het territorium van deze koningen verschilt, maar zij zijn allemaal geroepen tot een nobel koningschap. Koning zijn begint dus bij het eigen huishouden, of zoals Paulus aan kerkleiders voorhoudt in de eerste brief aan Timotheüs: "Als iemand zijn eigen huisgezin niet weet te besturen, hoe zal hij dan zorg kunnen dragen voor de gemeente van God?" Binnen deze gebieden van koningschap moet het algemeen belang boven het eigenbelang staan. Dus niet egoïstisch je eigen geluk nastreven, maar het grotere geluk van de ander centraal stellen. Koningschap binnen een gezin (of klooster) betekent jezelf wegcijferen voor man, vrouw of kinderen, ook als je daar geen zin in hebt. Koningschap

in de samenleving houdt ook het oprichten van verenigingen en organisaties die een hoger doel dienen in. Sommigen zijn bovendien geroepen tot het koningschap over een land door politieke inzet. Wat al deze vormen van koningschap gemeen hebben, is dat ze de menselijke rede inzetten om te kiezen voor het algemeen belang in plaats van plezier of genot. Deze herderlijke taak leidt tot een diepe, blijvende vreugde.

Dit natuurlijke koningschap van eenheid, vrede en deugd bereidt een samenleving voor op Gods koningschap. Zijn bovennatuurlijke heerschappij reikt verder dan individu, stad of land, omdat Hij de Schepper is van al deze gebieden. Het koningschap waarin wij als gedoopten delen gaat over onze eeuwige redding. Dat betekent dat ons koningschap een *ontvangen* koningschap is, dat deelheeft aan het koningschap van Christus. En dat schenkt rust en vrede. Zoals Christus' koningschap betekende dat Hij moest lijden, sterven en verrijzen, zo geldt dat ook voor ons als ledematen van zijn lichaam. Ook wij lijden en sterven in ons leven wanneer we God en de ander centraal stellen. Tegelijk schenkt dat nu al een diepe vreugde. Blijft dus als koningen verbonden met de ware koning die genade en vrede schenkt: Jezus Christus, onze Heer!

bijvoorbeeld

Wachten op de eeuwige beloning

DOOR DRIES VAN DEN AKKER SJ - HEILIGEN.NET

Onze kennis van de Martelaren van Córdoba hebben wij te danken aan Eulogius. Hij was priester in de Spaanse stad ten tijde van de islamitische overheersing van Zuid-Spanje, toen Al-Andalus geheten. De emir stond wel vrijheid van godsdienst toe, maar geen bekeringswerk. Toch braken er in het jaar 850 in de stad vervolgingen uit. De bisschop van Córdoba keerde zich tegen zijn gelovigen, waarna velen gevangen werden gezet en met de dood werden bedreigd, onder wie ook Eulogius. Hij schreef daarop in de gevangenis het boekje *Aansporing tot het martelaarschap*. De boodschap van dit verhaal was dat je zeker niet van je geloof moest afvallen, je medegelovigen en God niet moest verraden en je eigen eeuwig geluk niet prijsgeven. Het relatief korte lijden van deze tijd zou niet opwegen tegen de eeuwige beloning, zo ontleende hij aan de apostel Paulus.

Dit boekje was in feite bestemd voor twee vrouwen: Flora en Maria. Zij wachtten in gevangenschap op hun terechtstelling.

Flora was opgevoed in het christelijk geloof, maar haar broer was moslim. Terwijl zij bezig was aalmoezen uit

te delen aan armen, dreigde hij haar steeds te zullen aangeven. Zes jaar lang wist ze uit de handen van de bezetters te blijven. Toen kregen ze haar toch te pakken. Samen met een vrouw genaamd Maria werd ze onthoofd op 24 november 851. Deze twee martelaressen hadden vlak voor hun dood beloofd dat zij bij aankomst in de hemel zouden bidden voor de vrijlating van hun medechristenen. Inderdaad werden de anderen binnen een week na hun dood in vrijheid gesteld.

Toch ondergingen nog een aantal gelovigen in de jaren daarna de marteldood. Dat gebeurde tot 852 onder de heerschappij van emir Abd-Al-Rahman. Hij werd in 853 opgevolgd door zijn zoon Mohammed. Die zette de lijn van zijn vader door en in de jaren daarna gingen de terechtstellingen van christenen in Córdoba onverminderd voort. Allemaal kwamen zij om het leven door onthoofding.

Het was Eulogius die deze mensen bijstond in gevangenschap en in hun laatste momenten. Hij heeft dan ook al hun namen opgetekend en hun verhaal opgeschreven in het Gedenboek der Heiligen, waaronder ook die van Flora.

HEILIGE <i>Flora van Córdoba</i>
Plaats: Spanje
Datum: ? - 851
Feestdag: 24 november

Samen met 47 anderen die tussen 850 en 859 het leven verloren vanwege hun geloof, staan zij bekend als de Martelaren van Córdoba. (Bewerking: Susanne Kurstjens)

De in 2022 overleden jezuïet Dries van den Akker verzamelde op Heiligen.net een indrukwekkende verzameling heiligenlevens. In deze rubriek houdt KN zijn werk levend.

Illustratie: Tomás Rico en Loreto Sales

blikvangers

BEDEVAART

Busbedevaart van 6 t/m 15 juli 2026 naar Krakau (o.a. Zr. Faustina) en Praag, met onderweg tevens een bezoek aan Legnica (Eucharistisch Wonder), Heroldsbach (Mariaverschijningsplaats), Konnersreuth (geboortehuis Therese Neumann) en graf en Klooster H. Hildegard van Bingen te Rudesheim. Geestelijke leiding: Mgr. E. De Jong en kapelaan Austin. Prijs € 895,-. Info en opgave: Fam. Keuven, tel. 06-27478784 of e-mail: legioenkleinezielen@live.com.

KERK EN GELOOF

In het Internationaal Diocesaan Missionair Grootseminarie Redemptoris Mater in Nieuwe Niedorp wonen circa 12 buitenlandse priesterstudenten. De kosten van hun opleiding en vorming worden grotendeels betaald uit giften. Help onze toekomstige priesters door uw gebed en financiële steun. Stg. de WEG, Hornwaard 14, 1824 SE Alkmaar. T: 0633208807. IBAN: NL62 RABO 0146126335. www.stichtingdeweg.nl
E: info@stichtingdeweg.nl

UW BLIKVANGER PLAATSEN?

Bel naar 00.31(0)73 - 612.85.30 of mail naar advertenties@kn.nl

Lezen, luisteren, kijken | Cultuurtips op KN Online

- ✓ De mooiste boeken, muziek en films op een rij
- ✓ Recensies en interviews uit de krant teruglezen
- ✓ Speciale tips van de redactie van *Katholiek Nieuwsblad*
- ✓ Boeken en cd's direct bestellen

Interesse? | Ga naar kn.nl/cultuur

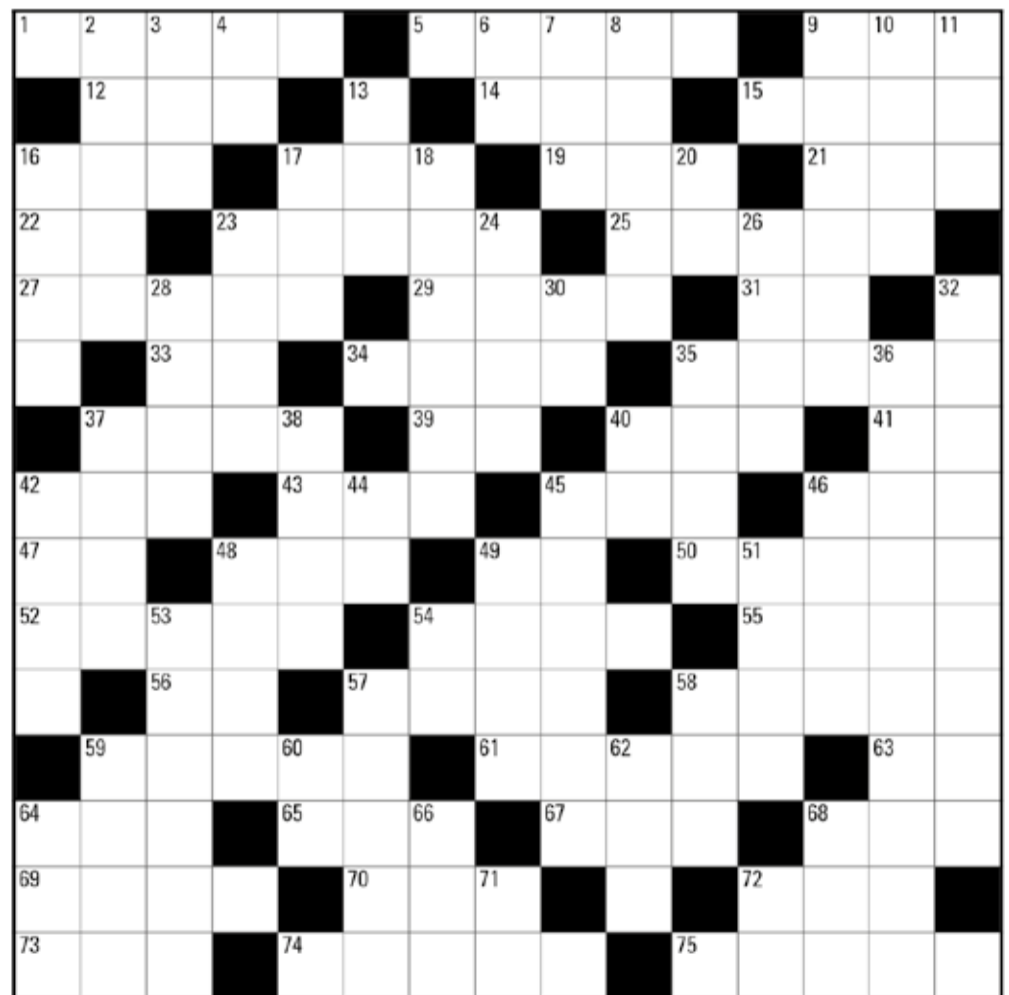
combipuzzel

HORIZONTAAL

1 vis 5 schotenreeks 9 gek 12 lichamelijk ongemak 14 dierentuin 15 **Het gaat om een boek.** 16 deel van de hals 17 hemellichaam 19 overrijp 21 aanwijsteken 22 zoogdier 23 zwarte lijster 25 zich voortbewegen 27 heisa 29 barak 31 oude lengtmaat 33 noot 34 deel van een fornuis 35 oud vrouwtje 37 hoeveelheid vloeistof 39 bijwoord 40 puinhoop 41 slee 42 behoeftig 43 grote hoeveelheid 45 insectenraam 46 sluiskolk 47 op deze wijze 48 **Geeft haar houvast.** 49 rondhout 50 kledingstuk 52 blessureverlichtend middel 54 gepelde gerst 55 bijgevolg 56 dun van lucht 57 verzonden brieven 58 deel van een mis 59 wuivende beweging 61 **Wat van de kip bleek.** 63 meer dan wenselijk 64 grasland 65 bewonderaar 67 deel van een chromosoom 68 telefoonverbinding 69 later 70 oneffenheid in weefsel 72 weggetje 73 poging tot kopen 74 zeevis 75 vorderen.

VERTICAAL

2 stelling 3 loofboom 4 klein kind 6 voetbalclub uit Alkmaar 7 vod 8 verder 9 plaats in Italië 10 **Dat is dus niet prettig.** 11 Luxemburgse omroep (afk.) 13 insect 16 lekkernij 17 water 18 deel van de huid 20 eb of vloed 23 indruk 24 theorie 26 Europeaan 28 trommel 30 plus 32 brandstof verbruiken 35 bruusk 36 seizoen 37 hoeveelheid 38 loot 40 ondersteek 42 smaakmaker 44 geheel 45 **Kernachtig gekruid.** 46 ko-ninklijke aanspreektitel 48 schitterend en deftig feest 49 lichtrode wijn 51 geweidragend dier 53 luchtstroming 54 oosters bordspel 57 toetsinstrument 58 bout 59 nul 60 volmaakt 62 bindende regel 64 rag 66 religi-euze 68 **Verbinding voor Vegas.** 71 monnikskleed 72 Griekse letter.

© Sanders puzzelboeken

OPLOSSING VORIGE PUZZEL

Horizontaal: 1 akte, 5 Ambon, 10 arts, 14 loot, 15 morse, 16 loon, 17 feestbeest, 19 logo, 20 als, 21 rits, 22 radar, 23 pret, 25 afijn, 27 strijdig, 30 budget, 33 leek, 34 eerste, 36 nar, 38 erker, 40 nee, 41 klike, 43 ere, 44 opeens, 47 ogen, 48 anders, 50 tolgeld, 52 idee, 53 lier, 54 ijszee, 57 klif, 59 mam, 62 zien, 63 balustrade, 66 lers, 67 eruit, 68 eten, 69 grot, 70 kaste, 71 kers

Verticaal: 1 alfa, 2 koel, 3 toespreken, 4 ets, 5 ambitie, 6 moet, 7 bres, 8 Oss, 9 net, 10 allang, 11 rood, 12 toga, 13 snor, 18 tred, 22 rijdek, 24 rijke, 25 absent, 26 fut, 27 slee, 28 terra, 29 genese, 31 enigermate, 32 takel, 35 ree, 37 rond, 39 roede, 42 logé, 45 pre, 46 soliste, 49 dienst, 51 lift, 54 ijzig, 55 sier, 56 zero, 57 klus, 58 luit, 60 ader, 61 mens, 63 bek, 64 ara, 65 rek

Deze puzzel is een combinatie van kruiswoordraadsel en cryptogram.

Cryptische zinnen zijn vet gedrukt

©Katholiek Nieuwsblad, 2025

Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave van Katholiek Nieuwsblad worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Stichting Katholiek Nieuwsblad c.q. de betreffende auteur. Zie voor het volledige auteursrechten-voorbehoud onze website www.kn.nl, onder het kopje auteursrecht. Op ingezonden bijdragen zijn onze algemene publicatievoorwaarden van toepassing, welke eveneens op voornoemde pagina staan.

Jurjen ten Brinke

“Geloof, hoop en liefde:
dat is de samenvatting
van de Bijbel.”

Gratis tegeltje aanvragen

eo.nl/tegeltje

† ♡

Keuze
uit 3
designs

geloof
hoop
liefde

† ♡

Dit is wat blijft:
geloof, hoop en liefde.
De grootste daarvan
is de liefde.

1 Korinthen 13:13